

УДК 81'246.3'272(061.1ЄС)

Наталія Карпчук,

доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

ORCID ID 0000-0002-9998-9538

natalia.karpchuk@vnu.edu.ua;

Богдан Юськів,

доктор політичних наук, професор кафедри економіки та управління бізнесом,

Рівненський державний гуманітарний університет,

ORCID ID 0000-0001-7621-5954

yuskivb@ukr.net

DOI 10.29038/2524-2679-2021-03-78-92

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ЛАНДШАФТ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС ЯК ОЗНАКА МОНОЛІТНОГО НЕКОНФЛІКТНОГО СУСПІЛЬСТВА¹

Мультилінгвізм, окреслений у низці документів пан'європейського рівня, – наріжний камінь розмаїття Європейського Союзу, який сприяє не лише інтеграції європейських, але все ж відмінних націй в одну спільноту, але і є ознакою неконфліктного співіснування націй у Європі. Проте загалом мовна політика – це сфера повноважень національних держав-членів ЄС, рівень мульти/монолінгвізму яких різниться. Автори доводять, що ефективні неконфліктні комунікації, котрі в цій інтерпретації можливі завдяки розвитку мультилінгвізму, сприяють посиленню монолітності об'єднання європейських держав у структурі ЄС, а відтак і закладають підґрунтя для толерантного, неконфліктного суспільства. У дослідженні «лінгвістичний ландшафт» трактують як загальну картину мов, якими володіють і користуються в країні, тобто лінгвістичний ландшафт асоціюють із мультилінгвізмом. Мета статті – на основі розроблених індексів лінгвістичного ландшафту обґрунтувати, що мультилінгвізм

¹Підготовлено в межах проєкту «Студії ЄС у ВНУ імені Лесі Українки» програми Європейського Союзу ERASMUS+ напряму кафедри Жана Моне (№ 611478-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CHAIR).

держав-членів сприяє монолітності всієї Спільноти. Система узагальнених індексів, кластерний та розвідувальний факторний аналізи дали змогу довести, що чим вищий рівень лінгвістичного ландшафту, тобто чим вищий рівень багатомовності, тим вищий рівень монолітності об'єднання. Високий індекс лінгвістичного ландшафту демонструє домінування доцентрових сил в окремих державах-членах і сприяє монолітності ЄС; натомість низький індекс лінгвістичного ландшафту, притаманний монолінгвальним спільнотам, свідчить про слабку когезію й переважання відцентрових тенденцій, що послаблює монолітність Європейської.

Ключові слова: лінгвістичний ландшафт, політика мультилінгвізму ЄС, індекс мультилінгвізму, кластерний аналіз, розвідувальний факторний аналіз.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Одна із засад єдності – це розвиток мультилінгвізму, і саме на ньому значною мірою ґрунтується розвиток Європейської Спільноти. Ця ідея навіть утілена в девізі ЄС – «єдність у розмаїтті» («Unity in diversity»). Спочатку питання єдності зародилося на економічному ґрунті як формування економічної спільноти. Згодом засади розширилися й питання єдності та спільноті постало в значно ширшому розумінні, але особливих проблем чи конфліктів не виникало, бо відбувалось об'єднання близьких між собою країн. Однак із залученням нових держав питання монолітності Європейського Союзу постає щораз жорсткіше й поступово перетворюється в проблему, яка стала цілком очевидною напередодні 2004 р., коли мало приєднатися багато держав, що істотно відрізнялися від країн-засновниць, і потрібен був підготовчий період до вступу, що знову актуалізувало питання монолітності Союзу.

Мультилінгвізм визначено як пріоритет ще в Маастрихтській угоді [17, с. 49; 243] 1992 р. – і відтоді сприяти вивченню мов та індивідуальному мультилінгвізму в поєднанні з лінгвістичною різноманітністю стало важливим завданням освітньої політики ЄС, яка також орієнтована на виховання толерантних європейців, котрі поважають демократичні принципи й спільні європейські цінності. У вересні 2006 р. на основі рішення ЄК створено групу високого рівня з мультилінгвізму, що мала надавати підтримку й розробляти поради стосовно мультилінгвізму ЄС, який розуміють як спроможність спільнот, груп та окремих осіб користуватися на постійній основі більше

ніж однією мовою у своїй повсякденній діяльності [6]. Відтак уся наступна політика мультилінгвізму Союзу зорієнтована на об'єднання європейців і формування європейської ідентичності, що важливо для наднаціонального рівня. Однак навіть на рівні ЄС існує протиріччя: політика мультилінгвізму не лише визначає загальнонаціональні стратегічні цілі, але й проголошує право кожної країни окреслювати власні пріоритети. Водночас спільним для всіх держав-членів ЄС є прагнення забезпечити інклюзивність, активність громадян, інтеграцію, що суттєво залежить від спроможності отримувати інформацію мовою, яку вони розуміють / якій надають перевагу. А розуміння та порозуміння – це шлях до гармонізованого, неконфліктного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усю сукупність досліджень із проблематики мультилінгвізму можна поділити на три групи: 1) дослідження мультилінгвізму в ЄС (Дж. Блумерт (1998), М. Газзола (2006), Дж. Круз, Ю. Аммон (2013), С. Ромейн (2013), Дж. де Вріз (2014), С. Лапреста-Рей, А. Хугет (2019), О. Тарасенко (2010), Т. Козак (2014), Н. Карпчук (2015)); 2) мультилінгвізм / монолінгвізм у країнах ЄС (І. Бухбергер (2008), Н. Давідсен-Нільсен (2008), С. М. Глен (2010), Р. Кемпаїнен (2000), Ф. Куїкен (2013), К. Пфаф (2011), К. Ягмур (2012)); 3) наслідки реалізації політики мультилінгвізму на рівні ЄС (Р. Філіпсон (2009), П. Ліч (2018), Ш. Ріндер, Е. Веттер (2012), М. Газзола (2016)). Наше дослідження відносимо до останньої групи. У ньому міститься спроба доповнити наявні знання з цієї проблеми й дати узагальнену відповідь на питання про те, чи мультилінгвізм дійсно сприяє монолітності Європейського Союзу.

Предметом дослідження є монолітність Європейського Союзу з погляду дилеми «монолінгвізм–мультилінгвізм». Її ми трактуємо не як протиставлення двох полюсних протилежностей, а лише як крайні точки деякого континууму. Відтак, на нашу думку, кожна держава ЄС перебуває на різних щаблях дихотомії «монолінгвізм–мультилінгвізм» і наша мета – оцінити ступінь розвитку мультилінгвізму кожної країни ЄС.

Формулювання цілей і термінологічного апарату статті. Із теоретичного погляду, метою дослідження є перевірка теоретичного припущення концепції К. Дойча (1963), яка стверджує, що ефективні комунікації, котрі в нашій інтерпретації можливі завдяки розвитку мультилінгвізму, сприяють посиленню монолітності й неконфліктності об'єднання європейських держав у структурі ЄС [2].

Як базове поняття, що повинно сприяти досягненню мети, автори використали концепт «лінгвістичний ландшафт». У дослідженнях,

пов'язаних із мовною політикою, під мовним / лінгвістичним ландшафтом загалом розуміють «видимість мов у публічних і комерційних знаках на певній території чи в певному регіоні» [10, с. 23–49]. Л. Белей зауважує, що існують також дещо інші значення терміна «мовний ландшафт», наприклад: «перелік мов, уживаних у країні загалом»; «ареал, що включає територію декількох країн з різними мовами спілкування»; «діалектний континуум однієї мови»; «державне маркування топонімів» [1, с. 36–40].

У нашому випадку трактуватимемо поняття «лінгвістичний ландшафт» як загальну картину мов, якими володіють і користуються в країні, тобто фактично лінгвістичний ландшафт асоціюємо з мультилінгвізмом. Відтак основними складниками (своєрідними «опорами») мовного ландшафту є розвиток національних / регіональних мов держави; вивчення та рівень знань іноземних мов у країні; вивчення мов держави іноземцями, які перебувають на території країни; використання мов у функціонуванні діяльності держави, державних установ, бізнесу; міжнародні комунікації, які здійснюють громадяни країни [19].

Якщо проаналізувати мовну політику ЄС загалом і мовну політику держав-членів, то можна переконатися, що насправді основні напрями цих політик, якщо не повністю, то принаймні адекватно проєктуються на структуру лінгвістичного ландшафту саме в такому тлумаченні. Це дає підстави бути впевненими, що, вивчивши структуру лінгвістичного ландшафту, фактично матимемо картину наслідків політики мультилінгвізму ЄС та її учасників.

Вважаємо, що лінгвістичний ландшафт змінюється в межах двох крайніх рівнів:

1) рівень монолінгвізму, коли держава жорстко захищає й підтримує на офіційному рівні одну національну мову (як, наприклад, Франція чи Великобританія), не забороняючи при цьому вживання інших мов, але суто на побутовому рівні; 2) рівень мультилінгвізму, коли офіційно заохочують використання кількох мов у практичній діяльності й комунікаціях з іншими (наприклад, політика мультилінгвізму ЄС, що закликає громадян до володіння рідною мовою плюс двома іншими, зазвичай, регіональна мова плюс англійська чи мова найближчого сусіда плюс англійська). Однак природно, що в більшості країн лінгвістичний ландшафт набуває якогось проміжного стану, наприклад коли, будучи монолінгвальними, уряди популяризують підвищення рівня володіння іноземними мовами.

У роботі припускаємо, що, з одного боку, мультилінгвістична політика ЄС сприяла зміцненню єдності спільноти, а відтак і зниженню рівня конфліктності, і на сьогодні об'єднання європейських держав в структурі ЄС являє собою досить монолітну цілісність; але з іншого – попри зусилля центральних органів ЄС щодо втілення планів мовної політики, відцентрові тенденції в спільноті є відчутними та в структурі спільноти добре проглядається поділ її на частини, зокрема з погляду лінгвістичного ландшафту.

Методика дослідження. Ураховуючи структуру лінгвістичного ландшафту, побудована система індексів, а саме: 1) офіційні мови: державні мови, регіональні мови (мови національних меншин); 2) володіння іноземними мовами: рівень володіння рідною мовою; кількість мов, якими користується населення країни; володіння мовами (за видами діяльності); володіння мовами (за рівнем урбанізації); 3) освіта й вивчення мов: вивчення іноземних мов у школі; вища освіта в країні; мобільність в освіті (навчання за кордоном); навчання іноземців у країні; 4) іноземці (мігранти) й мовна політика: вимоги до мігрантів щодо знань державної мови; допомога дітям-мігрантам вивчати державну мову; 5) мова в повсякденному житті: мова на урядових сайтах; частка іноземних компаній у бізнесі; подорожі за кордон; 6) міжнародні комунікації: доступ до інтернету; щоденне користування інтернетом.

За вимірник загального рівня розвитку лінгвістичного ландшафту запропоновано взяти індекс мультилінгвізму. Він визначається як середнє геометричне шести вказаних вище субіндексів відповідно до структури лінгвістичного ландшафту. Індекс мультилінгвізму та субіндекси являють собою відносні величини, які змінюються в межах від 0 до 1. Більшому значенню відповідає вищий рівень мультилінгвізму в країні. Ранкінг країн-членів здійснювався на підставі їх упорядкування за зростанням значень індекса мультилінгвізму й субіндексів [19].

У дослідженні спробували згрупувати країни ЄС на підставі загальної мовної картини, яку визначають складники лінгвістичного ландшафту в кожній із цих країн (тобто йдеться про намагання оцінити багатовимірний вплив напрямів політики мультилінгвізму). Для виконання цього завдання проведено кластерний аналіз з використанням методу мінімуму дисперсії Уорда [18]. Це метод ієрархічної кластеризації, який використовує ідею агрегування (агломерації) – послідовного об'єднання індивідуальних об'єктів / груп об'єктів у щораз більші групи. У результаті роботи такого алгоритму виходить дендрограма – деревоподібна графічна структура, яка об'єднує об'єкти за ступенем близькості. У нашому випадку об'єктами є країни ЄС, а досліджувані властивості (складники лінгвістичного

ландшафту цих країн), якими вони володіють, визначають їх розміщення на графіку. На дендрограмі близькі між собою об'єкти розміщуються поруч (на сусідніх «гілках» цього дерева), тоді як несхожі – на віддалених гілках. Біля кожного вузла, котрий утворюють кластери, можна прочитати відстань, із якої відповідні елементи утворюють чергове скупчення об'єктів.

Щоб з'ясувати найбільш впливові чинники розвитку мультилінгвізму в країнах ЄС, застосовано факторний аналіз. Для його здійснення використано метод головних компонент (Principal Components Analysis, PCA) [13, с. 303–342] з ортогональним обертанням «varimax». Метод факторного аналізу застосовано не до вихідних даних, а до субіндексів, які представляють складники лінгвістичного ландшафту. Факторний аналіз призначений для того, щоб оцінити факторну структуру мультилінгвізму, перейти до нової, меншої за кількістю системи незалежних (некорельованих) факторів і виявити серед них основні приховані (латентні) фактори, із допомогою яких можна пояснити схожості та відмінності між досліджуваними країнами.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ієрархічну кластеризацію країн ЄС подано на дендрограмі (рис. 1).

На основі аналітичних розрахунків і виходячи з принципів аналітичної ясності та змістовності результатів прийнято рішення зупинитися на двох кластерах. На рис. 1 країни, котрі належать до кожного кластера, обведено червоними рамками, а на рис. 2 представлено описові статистичні характеристики кластерів. Ця інформація дає змогу з'ясувати, що об'єднає країни, які належать до кожного кластера, а також що відрізняє кластери один від одного.

До кластера 1 увійшли Люксембург, ФРН, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Бельгія, Данія, Австрія, Кіпр, Естонія, Франція, Сполучене Королівство. Кластер 2 утворюють Латвія, Мальта, Словенія, Італія, Словаччина, Чехія, Хорватія, Литва, Ірландія, Угорщина, Польща, Греція, Іспанія, Румунія, Португалія, Болгарія. Кластерний аналіз засвідчив регіональний поділ країн-лідерів і тих, що відстають у розвитку лінгвістичного ландшафту: до складу кластера 1 входять шість країн Західної Європи (50,0 %), п'ять держав Північної Європи (41,7 %), одна – Південної Європи (8,33 %) і жодної – зі Східної Європи; кластер 2 складається із семи країн Південної Європи (43,8 %), шести – зі Східної Європи (37,5 %), три – із Північної Європи (18,8 %) і жодної з Західної Європи.

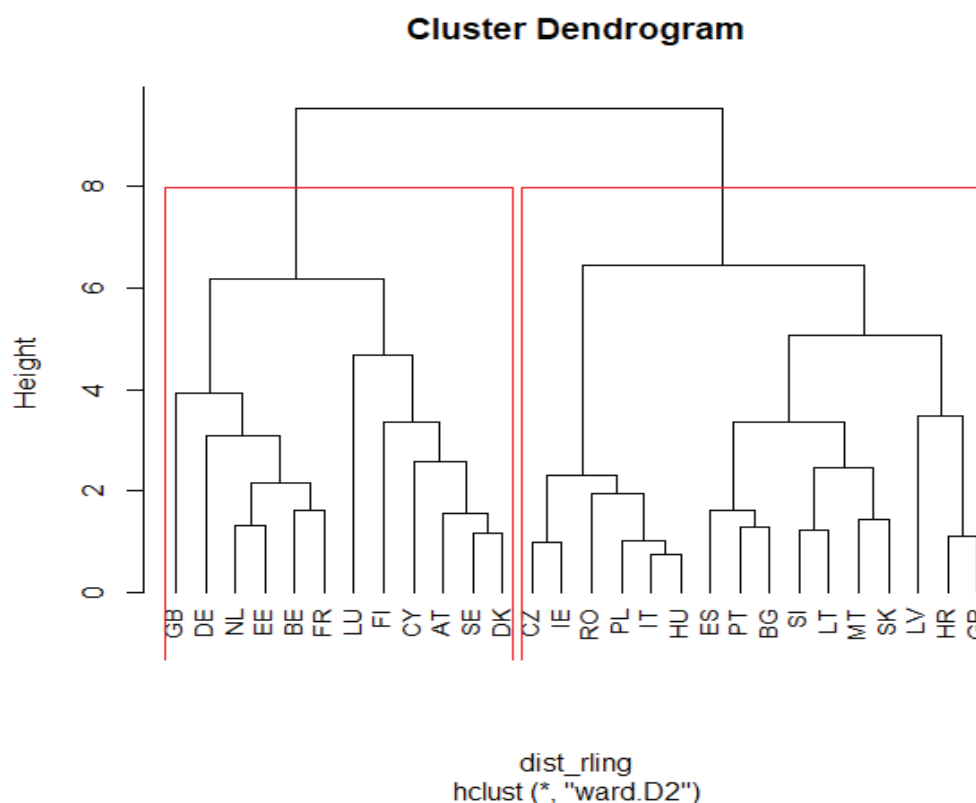

Рис. 1. Дендрограмма країн ЄС за субіндексами лінгвістичного ландшафту

-----Summary descriptives table by 'groups'-----

	1 N=12	2 N=16	p. overall
Region:			<0.001
Західна Європа	6 (50.0%)	0 (0.00%)	
Південна Європа	1 (8.33%)	7 (43.8%)	
Північна Європа	5 (41.7%)	3 (18.8%)	
Східна Європа	0 (0.00%)	6 (37.5%)	
In_EU:			0.011
1952	5 (41.7%)	1 (6.25%)	
1973	2 (16.7%)	1 (6.25%)	
1981	0 (0.00%)	1 (6.25%)	
1986	0 (0.00%)	2 (12.5%)	
1995	3 (25.0%)	0 (0.00%)	
2004	2 (16.7%)	8 (50.0%)	
2007	0 (0.00%)	2 (12.5%)	
2013	0 (0.00%)	1 (6.25%)	
GDP_cap	52.9 (19.3)	36.1 (13.0)	0.018
OLG	0.31 (0.10)	0.33 (0.11)	0.625
KFL	0.60 (0.24)	0.52 (0.18)	0.381
SFP	0.58 (0.15)	0.38 (0.08)	0.001
MNL	0.36 (0.11)	0.13 (0.20)	0.001
LVL	0.32 (0.20)	0.17 (0.10)	0.034
INT	0.79 (0.14)	0.38 (0.15)	<0.001

Рис. 2. Описові статистики кластерів країн ЄС, виділених на підставі ієрархічної кластеризації

Такі показники, як рік вступу до ЄС і рівень ВВП, не використовувалися в процесі кластеризації, але аналіз продемонстрував певні залежності: до кластера 1 належать п'ять країн-засновниць Європейської спільноти (1952 р., 41,7 %), дві держави, які вступили до ЄС у 1973 р. (16,7 %), три – 1995 р. (25,0 %) і дві – 2004 р. (16,7 %); їхній середній ВВП (ПКС) на душу населення становить 52,9 тис. international current \$. До складу кластера 2 входять по одній країні року вступу 1952 р., 1973 р. та 1981 р. (6,25 % по кожному показнику), дві – 1986 р. (12,5 %), вісім – 2004 р. (50,0 %), дві – 2007 р. (12,5 %) й одна – 2013 р. (6,25 %); їхній середній ВВП (ПКС) на душу населення становить 36,1 тис. international current \$.

Середня оцінка інтегрального індекса мультлінгвізму для кластера 1 дорівнює 0,48, тоді як для кластера 2 – лише 0,31. Візуалізація складників лінгвістичного ландшафту кластерів (рис. 3 і 4) наочно демонструє, що як за інтегральним індексом, так і за субіндексами країни кластера 1 випереджають держави кластера 2 щодо розвитку лінгвістичного ландшафту:

Якщо проаналізувати особливості кластерів щодо складників лінгвістичного ландшафту, то чітко вимальовується така картина:

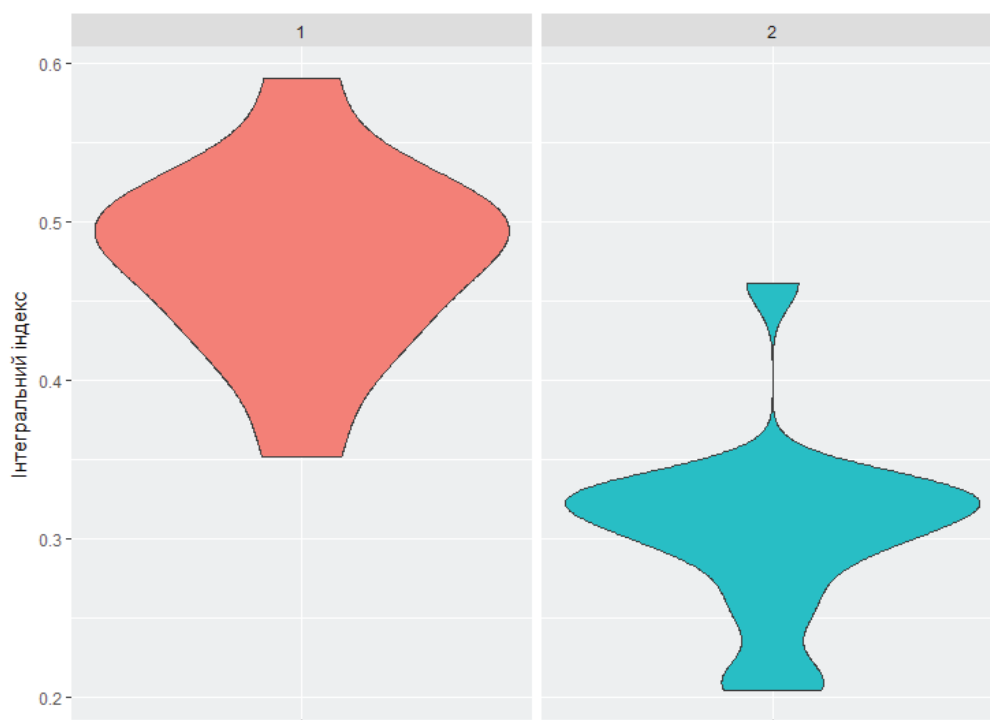

Рис. 3. «Скрипкова» діаграма інтегральних індексів кластерів країн ЄС, виділених на підставі ієрархічної кластеризації

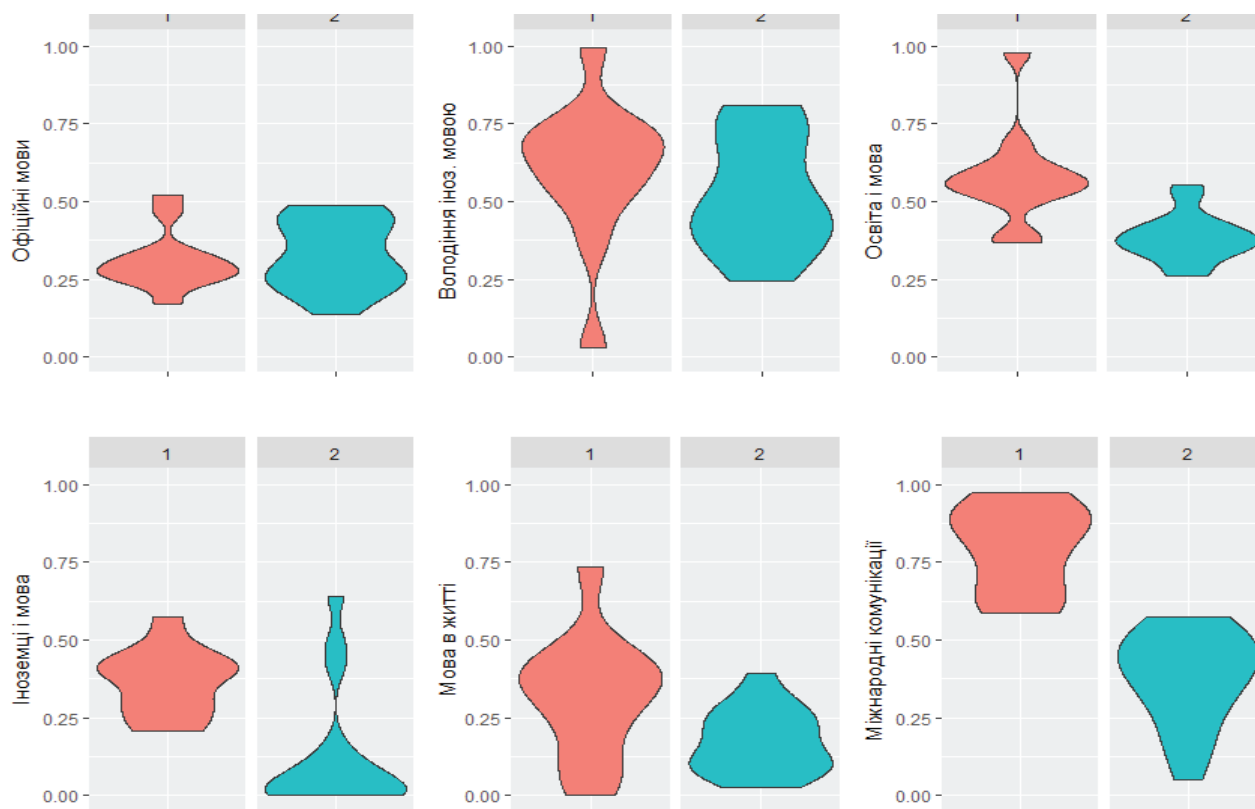

Рис. 4. «Скрипкова» діаграма субіндексів кластерів країн ЄС, виділених на підставі ієрархічної кластеризації

– офіційні мови (кількість державних мов і кількість регіональних мов, які мають офіційний статус) істотно не відрізняються в обох кластерах;

– володіння іноземними мовами (рівень володіння рідною мовою; кількість мов, котрими користується населення (одна, дві, три й більше); володіння мовами за рівнем зайнятості (менеджери, клерки, робітники, елементарна робота) та за рівнем урбанізації (міста, містечка й приміська зона, сільська місцевість)) – країни кластера 1 хоча й випереджають за рівнем володіння мовами, однак мають досить неоднорідний діапазон;

– освіта та мова (вивчення іноземних мов у школі, рівень вищої освіти в країні, рівень мобільності в освіті, навчання іноземців у державі) – країни кластера 2 істотно відстають у використанні іноземних мов в освітній діяльності;

– іноземці й мова (мовна політика стосовно вимог до мігрантів щодо рівня володіння державною мовою, допомога (обов’язкова / добровільна для шкіл) навчати дітей мігрантів державної мови) – країни кластера 2 демонструють низький рівень ефективної мовної політики, зорієнтованої на інтеграцію мігрантів;

– мова в повсякденному житті (мови урядових сайтів, частка

іноземних компаній у бізнесі, подорожі за кордон) – держави кластера 1 характеризуються високими показниками мультилінгвального суспільства;

– міжнародні комунікації (доступ до інтернету та щоденне його використання) – країни кластера 1 істотно випереджають держави кластера 2 в інтернет-комунікації.

Отже, кластерний аналіз засвідчує, що країни, які вступили до ЄС пізніше й не мають великого ВВП (переважно Східної та Південної Європи), ще не спромоглися розвинути лінгвістичний ландшафт і перебувають на його монолінгвальному рівні. Натомість держави кластера 1 тяжіють до мультилінгвального рівня.

Таблиця 1

**Структура латентних чинників після обертання
методом «varimax»**

Вихідні змінні (субіндекси)	Латентні чинники*		Спільне пояснення ML1 і ML2 варіації вихідних змінних	Пояснення варіації вихідних змінних іншими чинниками
	ML1	ML2		
Володіння іноземною мовою	0,82		0,67	0,33
Освіта та мова	0,71	0,38	0,66	0,34
Іноземці та мова	0,40	0,37	0,30	0,70
Офіційні мови	-0,29		0,09	0,91
Міжнародні комунікації	0,25	0,80	0,70	0,30
Мова в житті		0,57	0,33	0,67
Частка впливу на загальну варіацію (%)	0,25	0,21		
Кумулятивний вплив на загальну варіацію (%)	0,25	0,46		

Примітка*. У таблиці наведено лише ті кореляції, які більші ніж 0,2.

Метод головних компонент, правило Кайзера-Харріса (Kaiser-Harris) і метод «зламаної палички (Broken stick model) дали змогу з'ясувати, що для пояснення варіації змінних (субіндексів) достатньо двох перших компонент, які розподіляють між собою варіації, спричинені більшим числом змінних.

Наступний розвідувальний факторний аналіз уможливив виявлення цієї структури лінгвістичного ландшафту, пояснюючи тим самим внутрішні кореляції між його складниками (які ми спостерігаємо у вигляді індексів) двома більш фундаментальними (глибинними) латентними чинниками.

Формально ж кожен латентний чинник є лінійною комбінацією змінних, котрі спостерігаються. Як бачимо, чинник ML1 дуже позитивно корелює із субіндексами «володіння іноземною мовою» ($R=0,82$) й «освіта та мова» ($R=0,71$), а також дещо менше – із субіндексом «іноземці та мова» ($R=0,40$), тоді як решта субіндексів на нього особливого впливу не мають. Другий чинник ML2, пов'язаний з іншою групою чинників, тісно корелює із субіндексами «міжнародні комунікації» ($R=0,80$) та «мова в житті» ($R=0,57$). З усього списку випадає субіндекс «офіційні мови», що дуже слабо корелює з обома чинниками та, як свідчать дані в останніх двох колонках, перебуває під впливом інших чинників. Ці залежності візуалізовано на рис. 5.

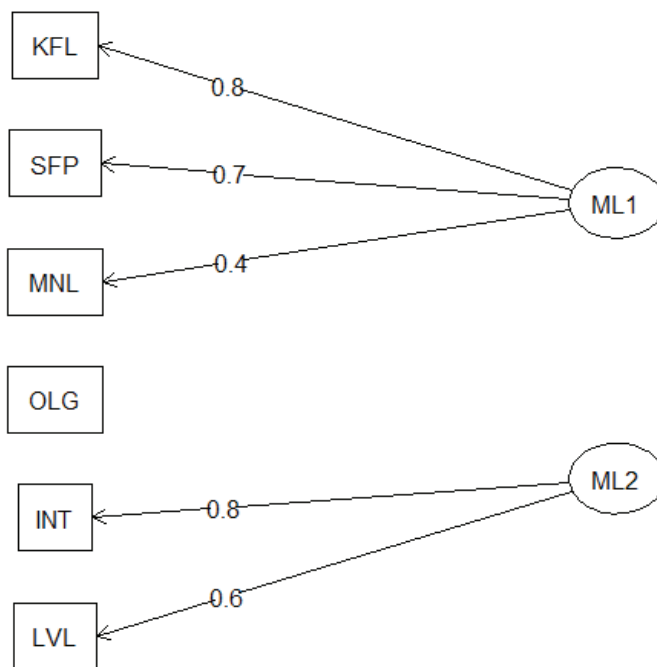

Рис. 5. Латентні чинники в структурі чинників формування лінгвістичного ландшафту

(ML1 – антропологічний чинник, ML2 – діяльнісний чинник, KFL – володіння іноземною мовою, SFP – освіта й мова, MNL – іноземці й мова, OLG – офіційні мови, INT – міжнародні комунікації, LVL – мова в житті)

Ураховуючи сказане, можемо інтерпретувати нововведені фактори як латентні чинники впливу на лінгвістичний ландшафт так: ML1 – це антропологічний чинник (виражає вплив громадян, які зацікавлені у вивченні іноземних мов, а також іноземців, мігрантів, котрі вивчають державну мову, щоб асимілюватися в суспільстві); ML2 – це діяльнісний чинник (вплив використання іноземних мов у практичній і професійній діяльності й інтернет-комунікацій). І кластерний, і факторний аналізи показали, що такий складник лінгвістичного ландшафту, як «офіційні мови», істотно не впливає на рівень мультилінгвізму.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На основі аналізу лінгвістичного ландшафту країн-членів ЄС можемо зробити висновок, що мультилінгвізм спроможний посилити монолітність ЄС, бо, з одного боку, широке використання мов посилює когезію в межах Європейської Спільноти, а з іншого – вимоги для мігрантів стосовно володіння державною мовою сприяють не лише їх інтеграції до нового суспільства, але й посилюють взаємодію на національному й локальному рівнях. Інтеграція іммігрантів, їх залучення до публічного життя в державах ЄС допомагає, наприклад, знизити рівень відторгнення нової культури, подолати культурний шок і, як наслідок, уникнути міжкультурних конфліктів. Дослідження продемонструвало, що країни з високим індексом лінгвістичного ландшафту – це переважно держави Західної й Північної Європи, п'ять країн-засновниць і дві держави першої, три – третьої й дві – четвертої хвилі розширення з високим рівнем ВВП. Вони є лідерами за використанням іноземних мов в освітній діяльності, ефективною мовною політикою інтеграції мігрантів, ужитку іноземних мов у буденній практичній діяльності й міжнародній комунікації за допомогою інтернету. Низький індекс лінгвістичного ландшафту мають держави переважно Південної та Східної Європи, із нижчим рівнем ВВП, які пізніше приєдналися до Європейської Спільноти. Вони ж і відстають за згаданими вище показниками, імовірно, через те, що ще не спромоглися розробити ефективних механізмів упровадження мультилінгвізму.

Отже, статистичні дані підтверджують гіпотезу про те, що високий індекс лінгвістичного ландшафту демонструє домінування доцентрових сил в окремих державах-членах і сприяє монолітності ЄС; натомість низький індекс лінгвістичного ландшафту, який загалом притаманний монолінгвальним спільнотам, свідчить про слабку когезію й переважання відцентрових тенденцій, що послаблює монолітність Європейської Спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белей, Л. (2010). Соціолінгвістичне висвітлення терміна «мовний ландшафт». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, вип. 23, с. 36–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2010_23_10
2. Deutsch, K. W. (1963). *The nerves of government: models of political communication and control*. New York: Free Press, 316 p.
3. Digital economy and society statistics – households and individuals. (2019). *Eurostat Statistics Explained*, URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-households_and_individuals
4. Europeans and their languages. Report (2012). *Special Eurobarometer*, 386, URL: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf
5. Extramoana, C., Van Avermaet, P. (2012). *Language requirements for adult migrants in Council of Europe member states: Report on a survey*. URL: <https://rm.coe.int/16802fc1d9>
6. Final Report. High Level Group on Multilingualism (2007). *Commission of the European Communities*. URL: http://biblioteca.esec.pt/cdi/ebooks/docs/High_level_report.pdf
7. Foreign-controlled enterprises in EU: value added (2019). *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190411-1>
8. Foreign language skills statistics (2016). *Eurostat statistics explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Foreign_language_skills_statistics#Number_of_foreign_languages_known
9. Key Data on Teaching Languages at School in Europe (2017). *Eurydice Report*. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/73ac5ebd-473e-11e7-aea8-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>
10. Landry, R., Bourhis, R. Y. (1997). Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study. *Journal of Language and Social Psychology*, № 1.
11. Learning Mobility Statistics (2016). *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Learning_mobility_statistics#Number_and_share_of_students_from_abroad
12. Number of trips by country / world region of destination (2019). *Eurostat*. URL: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tour_dem_ttw&lang=en
13. Maćkiewicz, A., Ratajczak, W. (1993). Principal components analysis (PCA). *Computers & Geosciences*, vol. 19, issue 3, p. 303–342.
14. Tertiary education statistics (2016). *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tertiary_education_statistics
15. The European Education Area (2018). *Flash Eurobarometer*, 466. Briefing note. URL: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/83257>
16. Tourism Trips of Europeans (2019). *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_trips_of_Europeans
17. *Treaty on European Union (1992)*. URL: https://europa.eu/european-union/sites/default/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf
18. Ward, J. H. (1963). Hierarchical grouping to optimize an objective function. *Journal of the American Statistical Association*, 236 p.

19. Yuskiv, B., Karpchuk, N. (2020). Linguistic Landscape and the Monolithic Nature of the EU, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi – Ankara Review of European Studies*, vol. 19, № 2, p. 641–676, URL: <http://aacd.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/462/2021/02/C19S2YuskivVeKarpchuk.pdf>.

LINGUISTIC LANDSCAPE OF THE EU MEMBER STATES AS A SIGN OF MONOLITHIC NON-CONFLICT SOCIETY

Multilingualism, outlined in a number of pan-European documents, is a cornerstone of the EU's diversity, which promotes the integration of European, yet different, nations into one community. Furthermore, it is a sign of non-conflict coexistence of nations in Europe. However, in general, language policy is the area of competence of the national EU Member-States, which level of multilingualism/monolingualism differs. The authors argue that effective non-conflict communications, which in this interpretation are possible due to the development of multilingualism, contribute to strengthening the monolithic unification of European states in the EU structure, and thus they lay the foundation for a tolerant, non-conflict society. In the study, the «linguistic landscape» is interpreted as a general picture of the languages spoken and used in the country, i.e. the linguistic landscape is associated with multilingualism. The purpose of the article is to substantiate on the basis of the developed indices of the linguistic landscape that the multilingualism of the EU Member-States contributes to the monolithic nature of the whole Community. The system of generalized indices, cluster and exploratory factor analyses have allowed the authors to prove that the higher the level of the linguistic landscape, i.e. the higher the level of multilingualism is, the higher the level of monolithic nature is. The high index of the linguistic landscape demonstrates the dominance of centripetal forces in individual Member-States and contributes to the monolithic nature of the EU; instead, the low index of the linguistic landscape inherent in monolingual communities indicates weak cohesion and the predominance of centrifugal tendencies, which weaken the monolithic nature of the European Community. This article identifies the factors that contribute to the development of the linguistic landscape of the EU Member States.

Key words: linguistic landscape, EU multilingualism policy, multilingualism index, cluster analysis, exploratory factor analysis.

REFERENCES

1. Beley, Les' (2010). Sotsiolinhvistychnе vysvitlennya termina «movnyy landshaft». *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Filolohiya. Sotsial'ni komunikatsiyi*, vyp. 23, 2010, p. 36–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2010_23_10
2. Deutsch, K. W. (1963). *The nerves of government: models of political communication and control*. New York: Free Press, 316 p.

3. Digital economy and society statistics – households and individuals. (2019). *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_households_and_individuals
4. Europeans and their languages. Report (2012). *Special Eurobarometer*, 386. URL: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf
5. Extramoana, C., Van Avermaet, P. (2012). *Language requirements for adult migrants in Council of Europe member states: Report on a survey*. URL: <https://rm.coe.int/16802fc1d9>
6. Final Report. High Level Group on Multilingualism (2007). *Commission of the European Communities*. URL: http://biblioteca.esec.pt/cdi/ebooks/docs/High_level_report.pdf
7. Foreign-controlled enterprises in EU: value added (2019). *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190411-1>
8. Foreign language skills statistics (2016). *Eurostat statistics explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Foreign_language_skills_statistics#Number_of_foreign_languages_known
9. Key Data on Teaching Languages at School in Europe (2017). *Edition. Eurydice Report*. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/73ac5ebd-473e-11e7-aea8-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>
10. Landry, R., Bourhis, R. Y. (1997). Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study. *Journal of Language and Social Psychology*, № 1.
11. Learning Mobility Statistics (2016). *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Learning_mobility_statistics#Number_and_share_of_students_from_abroad
12. Number of trips by country / world region of destination (2019). *Eurostat*. URL: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tour_dem_ttw&lang=en
13. Maćkiewicz, A., Ratajczak, W. (1993). Principal components analysis (PCA). *Computers & Geosciences*, vol. 19, issue 3, p. 303–342.
14. Tertiary education statistics (2016). *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tertiary_education_statistics
15. The European Education Area (2018). *Flash Eurobarometer*, 466. *Briefing note*. URL: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/83257>
16. Tourism Trips of Europeans (2019). *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_trips_of_Europeans
17. Treaty on European Union (1992). URL: https://europa.eu/european-union/sites/default/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf
18. Ward, J. H. (1963). Hierarchical grouping to optimize an objective function. *Journal of the American Statistical Association*, 236 p.
19. Yuskiv, B., Karpchuk, N. (2020). Linguistic Landscape and the Monolithic Nature of the EU, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi – Ankara Review of European Studies*, vol. 19, № 2, p. 641–676, URL: <http://aacd.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/462/2021/02/C19S2YuskivVeKarpchuk.pdf>

Матеріал надійшов до редакції 16.09.2021 р.